

У сучасній філософії і соціології науки прийнято вважати, що сприйняття чи спрощення наукової теорії потребує значного накопичення фактів.

Тим більше це стосується оцінки світоглядних підходів, більшість із яких були сформовані ще в античній філософії, а в подальшому лише уточнювалися. Саме Платон і Арістотель, як неодноразово доводилося вченими, ввели і обґрунтували андроцентристський підхід до ролі жінки в культурі, суспільстві і політиці [9, с. 399]. Емпірико-логічну «перевірку» феміністичних філософських концепцій помітно ускладнює той факт, що в «сприйнятті» (розумінні, інтерпретації) філософських концепцій помітну роль відіграють соціокультурні і особистісні фактори. Як відомо, історико-філософський аналіз проводить не абсолютно безпристрасний спостерігач «з точки зору вічності», а дослідник, який не здатний повністю відволіктися від пристрастей свого культурного і наукового оточення, від звичної системи світоглядних і методологічних уявлень, від власних припущень з приводу аналізованої проблеми.

Очевидно, головним критерієм порівняння і оцінки окремих філософських поглядів є визначення їх місця в подальшому розвитку наукових знань взагалі. Це місце сучасники можуть відчувати інтуїтивно, але його осмислення відбувається, як показує історія, *post factum*.

Безумовно, порівняння філософських поглядів за їхніми ролями в культурі людства досить складне і потребує багато часу.

Щодо ґендеру і філософії науки, то феміністичні дослідження знаходяться на рівні помітних досягнень в різноманітних галузях знання, в неадекватному інтелектуальному духу та інтересам епохи, стану інших галузей духовності (мистецтва, літератури, релігії) і одночасно відкривають для науки, культури та соціального життя нові перспективи.

1. *Hawlyn D.* History of epistemology // Encyclopedia of philosophy. – New York: Mc Millan. – 1967. – P. 8–38.
2. *Keller E. F.* Feminism and science // Signs: Journal of Women in Culture and Society. – 1982. – V. 7. – № 3. – P. 589–602.
3. *Mc Millan C.* Women, Reason and Nature. Some Philosophical Problems with Nature. – New Jersey: P. Unity. Press., 1982.
4. *Sloyd I.* The Man and Reason: «Male» and «Female» in Western Philosophy. New York and London: Soutledge, 1993.
5. *Women, Knowledge and Reality: Explorations in Feminist Philosophy.* – 2005.
6. *Брайсон В.* Политическая теория феминизма. Введение / В. Брайсон. – М.: Идея-Пресс, 2001.
7. *Власова Т. И.* Формирование гендерных стереотипов в западноевропейской философии / Т. И. Власова. – К.: Темза, 2006.
8. *Оксамитна О.* Гендерні відносини кризь призму громадської думки в Україні і світі / О. Оксамитна // Гендерна перспектива / упор. В. Агеева. – К.: Факт, 2004. – С. 3–4.
9. *Феминистическая критика и ревизия истории политической философии.* – М.: РОСИТН, 2005.
10. *Франкфорт Г., Уилсон Дж. и др.* В предверии философии: духовные искания древнего человека / Г. Франкфорт, Дж. Уилсон. – СПб.: Амфора, 2001.

Ірина Ковальчук

Ґендерні стереотипи як перешкода на шляху досягнення ґендерного паритету в українському суспільстві

У статті проаналізовано зміст та причини поширення ґендерних стереотипів в українському суспільстві. Зосереджено увагу на необхідності розвитку рівноправних партнерських стосунків між жінками та чоловіками в усіх сферах суспільного та сімейного життя.

In the article the content and reasons of distributing of gender stereotypes in the Ukrainian society are analyzed. The main attention is concentrated on the necessity of developing of equal partnerships between women and men in all areas of social and family life.

Ґендерні дослідження, які були започатковані в Америці ще в 40-х рр. ХХ ст., спершу мали вигляд виключно жіночих студій, в Україні розпочалися на початку 1990-х рр. Значно вплинули на становлення жіночих досліджень перші (1993–1995 рр.) Всеукраїнські конференції найбільших жіночих організацій – Союзу українок, Жіночої Громади, Спілки жінок України. У різних сферах соціогуманітарних досліджень виходять перші монографічні дослідження з урахуванням ґендерного підходу. Розробляються питання: ґендер в політиці (Т. Мельник, І. Жерьобкіна), ґендер і демократія (Л. Смоляр), аналіз сучасних ідеологій сім'ї та формування ґендерної політики (Т. Журженко), ґендерні підходи в соціології (Н. Лавриненко), аналіз міжнародних документів з прав жінок (К. Левченко) тощо.

В Україні ґендерні дослідження вже інтегровані в систему вищої освіти, починають включатися в сферу початкової та середньої освіти. Розповсюдження результатів ґендерних досліджень у значній мірі сприяє розвитку рівноправних партнерських стосунків між жінками та чоловіками в усіх сферах суспільного та сімейного життя.

Незважаючи на позитивний досвід впровадження ґендерного компоненту в освіту та науку, ще досить часто в системі освіти побутують стереотипи дискримінаційного характеру, які впливають на формування світогляду юнаків та дівчат. Зокрема, це наявність ґендерної сегрегації при викладанні певних навчальних дисциплін, наприклад, курсів трудового навчання, існування ґендерних стерео-

типів у низці шкільних підручників, «фемінізація» педагогічних кадрів сучасної освіти і т. п. Наявність проблем ґендерного характеру в українському суспільстві робить виключно актуальною потребу їх дослідження. Основні завдання дослідження: виявити соціальні стереотипи, зрозуміти наслідки їх згубного впливу на суспільну свідомість, попереджати ризики існуючих стереотипів.

Сучасна європейська держава базується на верховенстві прав людини та громадянина, і саме це є провідним принципом державної політики. Українська держава, як свідчить ціла низка документів міжнародного рівня, також взяла на себе зобов'язання забезпечити належний механізм реалізації прав людини, в тому числі забезпечення ґендерного паритету та втілення його у життя суспільства як загальноприйнятну й необхідну норму суспільного існування [5, с. 6].

Побутування в сучасному українському суспільстві ґендерних стереотипів є однією із найбільш гострих соціально-психологічних проблем для України. У першу чергу, вони стосуються установок в оцінці поведінки чоловіків і жінок, а їхня архаїчність призводить до виникнення конфліктів між представниками протилежної статі та поглиблення психологічного дискомфорту особистості внаслідок підкорення соціальним очікуванням. Під ґендерними стереотипами, як правило, розуміють усталені, стійкі форми сприйняття й оцінки особистісних якостей та поведінки чоловіків та жінок. У суспільній свідомості ґендерні стерео-

типи функціонують у вигляді стандартизованих уявлень про моделі соціальної поведінки, які утворюють певні типи: «маскулінний», «фемінний» та «андрогінний». Ґендерні стереотипи сформувались на основі характеристик маскулітності (компетентність, активність, незалежність, самовпевненість, рішучість, агресивність, емоційна стриманість тощо) та фемінності (пасивність, залежність, недостатня впевненість у собі, нерішучість, надмірна емоційність тощо), які існують на рівні буденної свідомості.

Звичайно, стереотипи можна вважати природною формою розумової діяльності, що в своїй основі не має негативного забарвлення, оскільки в них фіксуються ті стійкі елементи дійсності, які дають людині можливість повноцінно жити в соціумі. З іншого боку, стереотипи можна розглядати як обмеження, що стримують розвиток особистості. У нашому дослідженні поняття «ґендерні стереотипи» вживається в другому значенні.

Серед найбільш поширених стереотипів можна виділити наступні: обов'язки жінки щодо сім'ї та дому не дозволяють їй ефективно реалізуватися у професійній чи суспільній діяльності; жінці шкодить керівна робота в суспільстві, політичним лідером вона не може бути; внаслідок своїх психологічних особливостей жінка не може так добре керувати справою, як на це робить чоловік; жінка здатна внести значно менший людський капітал у роботу організації; внаслідок специфіки статевої комунікації, жінка не може так ефективно набирати потрібний досвід, необхідний для просування службовою драбиною [2, с. 88].

Очевидно, що для сучасного українського суспільства, на відміну від більшості західноєвропейських спільнот, сьогодні найактуальнішим і домінуючим щодо функціонально-рольового розподілу в суспільстві залишається традиційно-патріархальний погляд на місце в ньому жінки [8, с. 10; 14, с. 3]. Подібні переконання підтримуються, за даними соціологів, не лише абсолютно більшістю українських чоловіків, але й значною кількістю самих жінок. На подібний стереотип активні працюють і українські ЗМІ. На думку львівської дослідниці О. Кісь, сьогодні існує два основні «зразки фемінності – Берегиня та Барбі, що виконують функцію синкретичних рольових моделей для жіночої ґендерної ідентифікації. Хоча, на перший погляд, вони виглядають цілковито різними, глибший їх аналіз допоможе виявити засадничу латентну спорідненість, витоки якої криються у їх спільному патріархальному походженні». Авторка статті стверджує, що образ Барбі є нічим іншим, як модернізованим «під Захід» все тим же стереотипом Берегині – символом жінки-матріарха [7, с. 38].

На стійкість ґендерних стереотипів та формування уявлення пересічного українця про роль жінки в політиці значною мірою впливають і твори українських авторів. Прикладом є повість П. Загребельного «Гола душа». У тандемі «жінка – влада», на думку автора, гине власне жіноче материнське начало, як це сталося з героїнею цієї повісті. У творі продемонстровано інший тип жіночності – повію, яка показує себе у найрозбещенішому вигляді, перетворюючи при цьому все навколо себе на брудне болото, яке є змістом української культурної політики. Більше того, змістом пафосного діалогу героїні в кінці повісті звучить думка про необхідність докорінного винищення існуючого чоловічого світу. Хоча, напевно чи українська жінка прагне «заборонити всі релігії, науки й мистецтва, бо вони вигадані чоловіками. Жінка повинна бути богом усього суцього, у жіночому лоні більше мудрості, ніж у всіх недолугих науках...» [6, с. 399].

На думку В. Васютинського, чоловіча поведінка із соціального погляду вирізняється сильнішими виявами владності та впливу, тоді як жіноча, відповідно, підлеглість та підкоренням, що має наслідком закріплення в масовій свідомості, а відтак і в культурі, відповідних стереотипів. Ці стереотипи надто міцні, аби можна було серйозно ставити питання про їх подолання. Більше того, автор вважає, що таке подолання з багатьох поглядів може навіть видатися недоцільним, оскільки дотримання багатьох статево-рольових стереотипів полегшує та робить приємним людське існування [1, с. 4]. А оскільки звичним для українського суспільства є його патріархальний характер, то відповідно перебудова його на егалітарний лад буде тривалою в часі та складною щодо змін у суспільній свідомості. На думку С. Павличко, «нерівноправність спричинила цілий ланцюг негативних наслідків – чоловіки відсунули жінок на другорядні суспільні ролі, самі ж виявили свою неспроможність у першорядній ролі, вибраній для себе, це, в свою чергу, призвело до зневаги жінок у стосунку до чоловіків і до страхів, які чоловіки тепер відчувають. Вибудовується замкнене коло, в якому немає «добрих» і «поганих», а всі однаково винні і однаково страждають» [10, с. 34].

Про вплив ґендерних стереотипів свідчать і результати соціологічних досліджень: більша частина жінок (близько 75%) надають перевагу не кар'єрі, а сім'ї. Необхідність працювати, робити кар'єру вони розглядають як вимушену міру, спрямовану на підтримання матеріального рівня сім'ї, й, в принципі, на виживання. Хоча якщо провести соціометричне дослідження в середній школі, то результати будуть іншими: дівчаток-лідерок не менше, ніж хлопчиків [13, с. 133]. Тобто, лідерство не є типовою чоловічою рисою. Проте в світі дорослих, і це видно неозброєним оком, домінують чоловіки (близько 90% в політиці та бізнесі). Можливо, проблема полягає в тому, що жінці-лідеру доводиться придушувати суто «жіночі» риси – емоційність, пріоритет гармонійних і теплих відносин з оточуючими, поводити себе в деякій мірі «по-чоловічому», демонструвати риси маскулітності: практицизм і цілеспрямованість. На зміну такому підходу приходять новий, що засвідчує практика самого життя. В останні роки формується особливий стиль жіночого лідерства, якому характерні більша м'яккість, тактовність по відношенню до підлеглих, опора на інтуїцію.

Ще залишається поширеним стереотип, що заняття політикою – це традиційно чоловіча діяльність. Стереотип, що ототожнює типового політика з чоловічою статтю, є сильним детермінуючим фактором при виборі кар'єри. Жінки для того, щоб успішніше конкурувати в політиці, змушені переймати чоловічі орієнтації, систему цінностей і моделі поведінки. Таким чином, жінка-політик опиняється перед вибором: або копіювати «чоловічий» стиль, або емпірично шукати своє місце на політичному олімпі, не втрачаючи при цьому притаманних їй жіночих рис.

Оскільки основи розуміння належного ґендерного порядку, формування і продукування ґендерних стереотипів закладаються саме у сфері виховання та освіти, необхідні певні зміни й у цих сферах. Так, для забезпечення ґендерного паритету в навчально-виховному процесі необхідно проводити обов'язкову ґендерну експертизу виховних методик для дитячих садків, учбових програм для середньої та вищої школи, підручників. Також слід висунути чіткі конкретні вимоги до ЗМІ щодо неприпустимості використання неетичних, некоректних висловлювань, інтерпретацій та образів стосовно представників ґендерних груп, у тому числі в сюжетах реклами.

Сучасне українське суспільство, незважаючи на юридичне рівноправ'я людей, продовжує бути суспільством традиційної патріархальної ідеології та ґендерних стереотипів [15, с. 22]. Взаєморозуміння між чоловіком та жінкою залишається надією, здатною до реалізації у невизначеному майбутньому. Зрозуміло, що лише юридичного проголошення рівності недостатньо для того, щоб це відбулось у житті. Це лише зовнішня сторона розв'язання проблеми. Всі намагання вирішити проблему лише таким чином приречені на невдачу, бо залишається її корінь і джерело, які – у свідомості людини, її психіці.

Відомо, що психологічні відмінності між чоловіком і жінкою є складнішими, ніж фізіологічні. Людина може бути чоловіком чи жінкою за фізіологічними ознаками, і не бути за психологічними [9, с. 234–237]. Причина – переважання рис фемінності в чоловіка, маскулінності в жінки. Хоча, домінування рис маскулінності в чоловіка та рис фемінності в жінки також не вирішує проблему внутрішнього конфлікту. Найбільш гармонійний стан – андрогінний, коли у чоловіка та жінки врівноважені у відповідній пропорції риси фемінності та маскулінності.

З давніх часів відомо про відмінності між чоловіком і жінкою на рівні енергії, про які в сучасну добу мало хто знає. Зокрема, у ведичний період, який відомий як ведік-юґа, всі мудреці обов'язково мали свого жіночого партнера, жіночу половинку; всі Боги обов'язково мали жіночу енергію. Виявляється, у тілі людини є і чоловіча, і жіноча енергія. Наука стверджує, що в чоловічому тілі 60% чоловічої, але 40% жіночої енергії, які в даосизмі іменують як інь та ян. Те ж саме в жіночому тілі: 60% – жіночої і 40% – чоловічої. Тобто, в людському тілі співвідношення чоловічого й жіночого начала є різним. Більше того, час від часу ці відсотки можуть змінюватися [11, с. 38].

Чоловіки та жінки належать до однієї спільноти, їхні якості взаємно доповнюють одна одну, вони разом утворюють єдине гармонійне ціле. Відмінності не обов'язково мають породжувати протиріччя. Багато відмінностей між чоловіком і жінкою нав'язані стереотипами, обумовленістю, традиціями.

На різних рівнях суспільного життя можна відшукати різні способи вирішення ґендерних проблем. На мікрорівні – необхідна «внутрішня робота» самої жінки над подоланням комплексу «другої статі». Зміну суспільства потрібно починати із зміни самої жінки, її свідомості від завсвоєних нею в процесі соціалізації ідей ієрархичності.

На середньому рівні – активізація та підвищення значимості суспільних організацій і партій, посилення їх взаємодії з владою. Жіночий суспільно-політичний рух на сьогоднішній день є слабким і недостатньо розвиненим. Проте навіть мобілізація суспільної активності самих жінок дозволить зробити жінок «видимими», дозволить практикувати нові моделі взаємодії жінок, навчить брати участь у політичній діяльності. Необхідне створення коаліції, яка би формувала спільну для всіх стратегію.

На макrorівні – прийняття закону про квоти з метою збалансованої участі чоловіків і жінок у владних структурах. Цей метод був дискредитований у радянський період, тому в свідомості сучасної жінки він не представляє реальної можливості досягнення ґендерної рівності. Проте на сучасному етапі розвитку суспільства це найбільш адекватна, хоча, можливо, і тимчасова міра.

Звідки ґендерні стереотипи беруться і завдяки чому існують? Їх, насамперед, породжує соціум: релігія, освіта, сім'я, реклама, серіали, ток-шоу, художня література,

жіночі журнали... Навіть Закон України «Про рівні права і можливості жінок та чоловіків» не в силах поруйнувати стереотипи в головах людей.

Дієвим засобом долання ґендерних стереотипів виступає «індивідуальне критичне мислення». Його формуванню сприяють: ознайомлення з основами ґендерної теорії та демонстрація її основи в світі життєвого простору людини; формування вмінь відрізнити стереотипні уявлення та кліше від реального життя; досвід «бути» і визнати «буттєвість Іншого», не відтворюючи стереотипи.

Дієвою протидією ґендерним стереотипам виступає також і самоідентифікація. Її основними механізмами, як свідчать дослідження, виступає розототожнення «Я» з соціальними нашаруваннями; кристалізація «Я» людини, її самості; і на цій основі – самоусвідомлення та самопізнання себе як «Я-чоловік» та «Я-жінка».

Визначним чинником суспільного життя в Україні, який свідчить про зародження паритетних стосунків у політиці, став сучасний жіночий рух. У Львові (1990 р.) відбулася Перша Всеукраїнська конференція «Українка в боротьбі за волю України», у Чернівцях (1991 р.) – Конгрес Союзу українок. Ці події збудили інтерес до національного усвідомлення, громадської та політичної діяльності жінок. Наступною важливою віхою на шляху до становлення українського жіночого руху стало прийняття Конституції України. У червні 1996 р. Жіноча громада проводила Всеукраїнську конференцію «Пекінські стратегії: програма дій в Україні». Н. Кранданова, тодішня голова Державного комітету у справах сім'ї та молоді, повідомила присутніх про складнощі, які переживає Верховна рада, приймаючи Конституцію. Жінки прийняли звернення з вимогою неодмінного прийняття Конституції. Зокрема, стаття про рівність жінок і чоловіків в Україні з'явилася тільки під тиском жіночих громадських організацій, багато тут зробила Спілка жінок України.

В українському законодавстві необхідність застосування однакових прав і обов'язків до всіх осіб без винятку закріплена у статті 21 і 22 Конституції України. Більше того, для впровадження державної політики щодо рівності чоловіків і жінок у вересні 2005 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», який за своїм змістом відповідає сучасним міжнародним документам. Але для того, щоб ці права не залишилися лише «паперовим правом», вони повинні набути своєї матеріалізації через створення реальних можливостей для їх забезпечення. У вирішенні цього завдання велику роль можуть відіграти навчальні заклади, які завдяки цілій низці навчальних курсів мають можливості здійснювати як безпосередньо просвітницьку діяльність (розповсюдження та пропаганду ґендерних знань і ґендерної культури), так і сприяти практичному впровадженню ідеї паритетних відносин у соціумі, формуючи якості та риси сучасної молодої людини, які визначають необхідне суспільству ставлення людини до іншої статі, а також стимулювати ґендерну самоосвіту.

Ці події є яскравими ілюстраціями становлення і розвитку громадянського суспільства в Україні. Воно може існувати за умови демократичного укладу влади, існування вільної, ринкової економіки та функціонування так званого «третього сектору». І якщо демократизм суспільства визначається тим, чи всі громадяни, в тому числі і жінки, мають рівні права і обов'язки, а також рівні можливості у визначенні шляхів управління суспільством, то для нормального функціонування справді громадянського су-

спільства цього виявляється замало. Для того, щоб демократія працювала, громадяни повинні брати участь у політичному житті і не лише у день виборів, а й у міжвиборчі періоди [4, с. 36].

Боротьба за права жінок та рівні можливості для половини людства – це не просто примха. Це дуже важлива річ. Як йдеться в Декларації Комітету Міністрів Ради Європи «цінності, що підкріплюють демократію, права людини та закони не можуть бути досягнуті, поки не буде рівності між чоловіками та жінками» [3].

Потужні трансформаційні процеси кінця ХХ – початку ХХІ ст., а особливо інформаційна революція, вплинули як на соціально-політичну й економічну сфери, так і на культурну ситуацію загалом, у тому числі в Україні. В контексті нашого дослідження привертає увагу кіберфемінізм – один із феноменів, що з'явився на основі високих технологій [12]. Кіберфемінізм як феномен сучасної культури, що формується в межах інформаційної культури, знаходить своє поширення на теренах сучасного українського культурного простору з огляду на достатній рівень розвитку феміністської теорії в Україні та активне поширення інформаційних технологій. Кіберфемінізм може представляти інтерес для українських жінок як один із способів самоствердження в інформаційно-насиченому середовищі, що робить виключно актуальним дослідження його змісту та можливих наслідків.

Таким чином, в українському середовищі відбулася відповідна трансформація поглядів на роль жінки в суспільстві, але пережитки патріархату в суспільній свідомості необхідно продовжувати долати. Потрібно прагнути створити простір вільного вибору, де були б умови для становлення жінки не лише як господині, матері, «берегині», але і як політика та лідера. Поліпшення ситуації в ґендерній політиці України загалом може бути пов'язане з такими заходами: вдосконаленням нормативно-правової бази України з питань ґендерної політики; створення офіційного нормативно-правового акту з проблем захисту прав та свобод жінок; більш активного лобювання інтересів жінок на всіх рівнях та в усіх гілках влади, проведення спеціальних досліджень по визначенню бачення жінки в системі політичного врядування; організація пропаганди зростаючої ролі жіноцтва на прикладі політичних систем Європейських держав. Однією з умов реалізації поставлених цілей є пропаганда феміністичного руху в Україні та формування у громадської думки толерантного відношення до нього.

Необхідно відмітити, що позитивним моментом наприкінці ХХ століття у передовій суспільній думці є поши-

рення концепції ґендерного розвитку суспільства, яка розглядає утвердження рівності чоловіків та жінок через їх паритетність (рівність), партнерство, через творення ними свого власного життя як суб'єкта, а не як об'єкта історії. Суспільство ґендерної рівності являє собою такий стан суспільства, в якому чоловікам і жінкам як рівноправним партнерам надаються рівні можливості для добровільної участі в усіх видах діяльності, де жінки і чоловіки користуються однаковими політичними і економічними, соціальними і культурними правами і свободами, а також виконують однакові обов'язки та несуть однакову відповідальність.

Щодо нових тенденцій, зокрема кіберфемінізму, то він як інтелектуальна течія розширює межі соціальної теорії, включаючи до неї такий важливий компонент як місце та роль жінки за часів розвитку інформаційного суспільства. У наступних дослідженнях є сенс проаналізувати прийнятність/неприйнятність ідей кіберфемінізму для української суспільної думки, виявити їх конструктивний/деструктивний вплив на соціальну поведінку та взаємовідносини в суспільстві; зосередитися на розумінні тіла та тілесності, запропонованого кіберфемінізмом, в інформаційному середовищі.

1. Васютинський В. Влада і стать: хто дужчий? / В. Васютинський // Психолог. – 2003. – № 7 (55). – С. 1–4. 2. Грабовська І. Про українську жінку в українській політиці і не тільки / І. Грабовська // Сучасність. – 2004. – № 3. – С. 82–91. 3. Декларація про рівноправність жінок та чоловіків, прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 16 листопада 1988 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU88354.html. 4. Жіноче питання в контексті демократизації // Політика і час. – 1994. – № 11. – С. 36. 5. Загальна декларація прав людини 1948 р. // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – 2-е вид. – К.: Юрінформ, 1992. – Статті 16, 23, 25, 32. 6. Загребельний П. А. Брухт: Роман; Гола душа: Повесть / П. А. Загребельний. – Харків: Фоліо, 2002. – 399 с. 7. Кісь О. Моделі конструювання ґендерної ідентичності жінки в сучасній Україні / О. Кісь // Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2003. – № 27. – С. 38. 8. Колос Л. «Душа родини, берегиня країни: жінка в державі» / Л. Колос // Президентський вісник. – 2002. – № 21. – С. 10. 9. Ошо Р. О женщине / Р. Ошо; [пер. с англ. О. Вишмидт]. – К.: «Софія», 2005. – 288 с. 10. Павличко С. Фемінізм / С. Павличко. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2002. – 322 с. 11. Персона: Джуліана Дас // УОГА. – 2007. – № 9. – С. 34–41. 12. Плоть, Пост-тело и Киберфемінізм. Интервью Новы Делаканты с gashgirl, Жозефиной Старрс и Джулианой Пирс [Електронний ресурс]; [пер. с англ.] – Режим доступу: <http://feminist.chaoss.ru/news/cyberfeminism.html>. 13. Сивогракова Н. Н. Особенности адаптации женщины-лидера в современных условиях / Н. Н. Сивогракова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Жінки за духовну безпеку суспільства». – Х., 1999. – С. 132–134. 14. Таран А. «Українські жінки на порозі тисячоліття» / А. Таран // Праця і зарплата. – 2002, березень. – № 9. – С. 2–3. 15. Феофанова А. «Жінка в Україні: особистість чи річ» / А. Феофанова // Дзеркало тижня. – 2002. – 8 бер. – С. 22.

Катерина Пантілеєнко

Вплив біологічного есенціалізму на формування ґендерної ідентичності в сучасному українському суспільстві

У статті розглядаються теорії біологічного детермінізму та їх роль у процесі конструювання ґендерних категорій та ідентичності у сучасному українському суспільстві.

The article deals with the theories of gender essentialism and their role in the process of constructing gender categories and identities in the modern Ukrainian society.

Як відомо, сучасна реальність спричиняє зміни в інтелектуальному просторі українського суспільства, де центральне місце займає проблема ґендерної ідентичності. Набагато важче сьогодні встановити й підтримувати ідентичність у життєвих рамках і домагатися її визнання інши-

ми. Ця проблема також стосується й того, що в умовах багатогранності й багатовимірності сучасного громадського життя стало неможливим створення універсальних вичерпних описів і пояснювальних моделей розуміння ідентичності. Варто звернути увагу на те, що ідентичності в су-